2014

Ignasi Prat: Eichmann a Espanya

Oriol Fontdevila
BARCELONA PRODUCCIÓ

Text pel llibret de l'exposició "El món dels vencedors. Saló de maig", d'Ignasi Prat. La Capella, BCN Producció '14. Barcelona, 2014

"No sóc el monstre en què em preteneu transformar", va exclamar Adolf Eichmann en el moment que el tribunal va pronunciar la seva sentència i el va condemnar a mort. David Ben-Gurion, primer ministre d'Israel, havia localitzat l'antic tinent coronel de les SS refugiat a l'Argentina, on vivia en clandestinitat des que va defugir el Procés de Nuremberg. El nom d'Eichmann havia quedat des de llavors associat a la "solució final", però no va ser fins que Israel el va segrestar i se'l va endur a Jerusalem que el comandant no va ser jutjat. L'any 1961 un tribunal exclusivament israelià va imputar a Eichmann pràcticament tota la responsabilitat de la deportació i l'extermini sistemàtic de milions de jueus durant la II Guerra Mundial.

Hannah Arendt va seguir el procés penal de prop, per afirmar que, tot i l'atrocitat dels fets, "Eichmann no era un lago ni era un Macbeth", ni era ni tan sols un sanguinari ni constituïa un cas excepcional d'odi cap als jueus. No era un fanàtic antisemita ni de qualsevol altra doctrina. Era un home "normal", segons havien certificat els sis psiquiatres del tribunal –"més normal que jo, després d'haver passat pel trànsol d'examinar-lo", va lamentar un d'ells. En paraules d'Arendt, aquell home va ser un més entre tants altres burócrates del nazisme i, si se'l pot responsabilitzar d'una política d'assassinat massiu, és només per la seva eficiència i ubiqüitat a l'hora d'escalar en la piràmide del poder estatal alemany. "Únicament la pura i simple irreflexió va ser el que va predisposar Eichmann a convertir-se en el més gran criminal del seu temps".

Eichmann in Jerusalem(1963), l'estudi que Arendt va fer del procés, va aixecar una forta controvèrsia en el moment de la seva publicació, quan es va malentendre com un intent de justificar l'antic comandant. Però, lluny d'això, el propòsit d'Arendt havia estat el de penetrar en l'univers mental que s'amagava rere el rostre d'aquell home que per fi s'asseia al banc dels acusats, a fi de comprendre la lliçó que una llarga carrera de maldat podia brindar a la humanitat. És la lliçó de la "terrible banalitat del mal", tal i com ella la va anomenar: l'Holocaust, tot i prendre la magnitud de genocidi, és alhora un mal banal i deshumanitzat, que va ser fruit de l'emergència d'una gegantesca organització burocràtica criminal i enfront de la qual "les paraules i el pensament se sentirien impotents per igual".

El món dels vencedors és un exercici per comprendre com el mal i el poder han funcionat en el cas de l'Estat espanyol. Com Arendt va fer a Jerusalem, l'intent d'Ignasi Prat és mirar cara a cara el poder, escodrinyar els rostres dels culpables i, tanmateix, entendre la història més que no pas fer un acte de justícia en propietat. aquestant rovesot entendre actualment siño ialñ tes o bquotidianitat dels ministres de Franco i comprendre el seu univers perEn aquesta ocasió, però, els rostres ja no poden ser humans i, així, el fotògraf ha acudit a treure de l'anonimat alguns vestigis que, camuflats igualment en l'esfera pública, poden informar encara de la quotidianitat que van tenir les persones que, avui en dia, són considerades els màxims responsables de la sagnant repressió que el franquisme va practicar a Espanya durant i un cop acabada la Guerra Civil.

L'exercici es concreta en una sèrie de retrats dels rostres de les residències on alguns ministres de Franco varen habitar, retrats que tenen un considerable caire psicològic. Efectivament, amb les imatges comprovem com algunes de les façanes encara s'esforcen en l'actualitat per mantenir una aparença pública superba i intimidatòria, així com d'altres prefereixen amagar-se rere jardins frondosos i impenetrables a l'esguard. Alguns frontispicis fantasiegen amb la possibilitat d'identificar-se amb el poder de temps passats i es caracteritzen com a palaus renaixentistes o bé incorporen formes medievalitzants; mentre que d'altres compareixen enmig de la metròpoli i se sumen a l'estil classicista que el franquisme va posar en voga. Alguns s'encimbellen en àtics i d'altres ho fan en cims encrespats; però, en tot cas, també hem d'admetre que res de nou apareix en tots aquests rostres de Franco pel que fa als clixés amb què el poder s'ha tendit a representar.

Els rostres que es mostren amb *El món dels vencedors* donen compte d'una vida benestant, però que, alhora, és ben poc heroica. Tot i que una bona part dels ministres de Franco tenien carrera militar, a partir de les seves residències els podem veure tan "normals" com ho va ser aquell mateix Eichmann "d'estatura mitjana, prim, de mitjana edat, una mica calb, amb les dents irregulars i curt de vista" que es va asseure al banc dels acusats. És així com aquestes cases probablement també contribueixen a caricaturitzar la maldat dels falangistes com a igualment "banal".

En tot cas, és considerablement inquietant la decisió de Prat per aturar-se i registrar només els exteriors de les residències. El seu interès per la façana podria deure's a la voluntat per formular un comentari sobre els mecanismes del poder: tal i com va demostrar Michael Foucault amb les seves investigacions, el poder no és quelcom en si mateix, sinó que consisteix en un sistema de relacions on entren en joc qüestions com l'ús del llenguatge i de les imatges. Així que tan sols la superfície del rostre, en la seva qualitat de màscara, seria suficient per desenvolupar l'exercici del poder, mentre que la possibilitat d'un "interior", no només quedaria exempta de la performance, sinó que fins i tot restaria en suspens en tant que presumpció.

La inclinació pels exteriors també podria ser el resultat d'una reflexió sobre la mateixa pràctica de l'art i la historiografia: des de l'Antiga Grècia que la possibilitat de recordar s'associa a la possibilitat de les imatges, si bé avui en dia difícilment podríem creure en una imatge que reconstrueixi íntegrament un record, que sigui enterament una *presència* i que no contingui també un cert grau de dèficit i de ruïna en ella mateixa. Giorgio Agamben ha posat en relació aquesta reflexió amb la qüestió del testimoni. Referint-se als supervivents d'Auschwitz, escriu: "el testimoni val essencialment per tot allò que falta en ell; conté, en el seu mateix centre, quelcom que és intestimoniable. Els 'autèntics' testimonis, els 'testimonis integrals', són els que no han testimoniat ni haguessin pogut fer-ho"; ja que, ras i curt, aquests són els que van perdre la vida als camps de concentració.

Però la decisió de Prat no es deu solament a entaular una reflexió sobre el poder, l'art o els límits de la historiografia, sinó que encara hi pesa alguna consideració més sobre el mal i l'administració com un engranatge criminal. En el cas de l'Estat espanyol no hi ha hagut ni un Procés de Nuremberg i ni tan sols s'ha citat cap falangista a un tribunal com el de Jerusalem. La transició cap a la democràcia ha estat qualificada ben sovint d'amnèsica i, efectivament, rere aquesta política pública de l'oblit, no són pocs els qui hi detecten rastres d'aquella "terrible banalitat del mal" que també va caracteritzar l'administració franquista.

El món dels vencedors no sols configura una cartografia de nous llocs per a la memòria, sinó que probablement la seva urgència sigui la d'assenyalar les residències dels ministres com a símptomes de l'oblit. Si d'alguna cosa fan memòria les imatges és que els seus propietaris no es van arribar a asseure al banc dels acusats mentre encara estaven vius. I, així, mentre que a nivell d'estat no s'ha fet justícia, pel que fa a la història seria endebades reconstruir al detall tot un coneixement sobre el qual avui en dia no es pot reconèixer sinó que s'ha perdut definitivament.

El món dels vencedors és, per tant, també el món dels qui han imposat la democràcia, la qual, tal i com es plany Paul Ricoeur,

ben sovint vol oblidar que igualment és poder i vol oblidar les seves pròpies victòries. A l'Estat espanyol, la democràcia és una victòria que, efectivament, encara es deu al "mal banal" que va perpetrar el règim franquista fa més de cinquanta anys. Un "mal banal" que en l'actualitat assetja per partida doble: per les continuïtats que l'actual sistema de govern estableix amb l'administraciencara ens assetja victòries. Aaria el lls.e gr al banc dels acusats mentre encara estaven vius. obablement no ls que en varen ó franquista i per la legitimitat que li ha conferit la política de l'oblit respecte de les "matances administratives" que persisteixen en el seu origen.

El món dels vencedors no és cap altre que el nostre món. Els rostres inexpugnables que en recull Prat constaten que ha estat forjat en l'oblit; i admetre-ho probablement és l'alternativa que resta per comprendre'n la història.

–

Agamben, G. (2010): *Lo que queda de Auschwitz. El archivo y el testigo. Homo sacer III*. Pre-textos. Valencia. P. 34.

Arendt, H. (2003), *Eichmann en Jerusalén. Un estudio sobre la banalidad del mal*. Lumen. Barcelona. Pp. 20, 148, 151, 171.

Ricoeur, P. (2010): *La memoria, la historia, el olvido*. Fondo de Cultura Económica de Argentina. Buenos Aires. P. 579.